

جورج سارتن

مقدمه بر تاریخ علم

جلد دوم، بخش دوم

علم و اندیشه علمی در سده سیزدهم

با تجدید نظر و ویرایش جدید

مترجم

غلامحسین صدری افشار

تهران ۱۳۸۸

فهرست

بخش دوم

سده سیزدهم

کتاب سوم

۱۳۱۳

عصر رابرت گروستس، ابن بیطار و یعقوب اناتولی (نیمه اول سده سیزدهم)

فصل بیست و هشتم

- بررسی علم و پیشرفت فکری در نیمه اول سده سیزدهم
- الف. مقدمه (۱۳۱۷) - ب. زمینه دینی (۱۳۱۸) - خلاصه (۱۳۲۵) - ج. مترجمان (۱۳۲۵) - خلاصه (۱۳۳۰) - د. آموزش و پرورش (۱۳۳۱) - ه. زمینه فلسفی و فرهنگی (۱۳۳۲) - خلاصه (۱۳۴۲) - ر. ریاضیات و اخترشناسی (۱۳۴۲) - خلاصه (۱۳۴۷) - ز. فیزیک و موسیقی (۱۳۴۸) - ح. شیمی (۱۳۵۱) - ط. جغرافیا (۱۳۵۳) - خلاصه (۱۳۵۶) - ی. تاریخ طبیعی (۱۳۵۷) - خلاصه (۱۳۶۱) - یا. طب (۱۳۶۲) - خلاصه (۱۳۶۹) - یب. تاریخ نگاری (۱۳۷۰) - خلاصه (۱۳۷۴) - بیج. حقوق و جامعه شناسی (۱۳۷۴) - خلاصه (۱۳۷۷) - ید. زبان شناسی (۱۳۷۷) - خلاصه (۱۳۸۱) - یه. نتیجه (۱۳۸۱) - کارهای علمی برجسته (۱۳۸۱) - کارهای تطبیقی گروههای مختلف (۱۳۸۲) - ژاپن (۴) (۱۳۸۲) - چین (۱۴) (۱۳۸۲) - هند (۳) (۱۳۸۳) - مسلمانان (۴۲) (۱۳۸۳) - مسلمانان شرقی (۱۳۸۳) - مسلمانان غربی (۱۲) (۱۳۸۵) - سامریان (۲) (۱۳۸۵) - یهودیان (۲۳) (۱۳۸۵) - یهودیان شرقی (۳) (۱۳۸۵) - یهودیان غربی (۲۰) (۱۳۸۶) - مسیحیان (۹۶) (۱۳۸۷) - مسیحیان شرقی (۶) (۱۳۸۷) - مسیحیان غربی (۹۰) (۱۳۸۷) - ایتالیا (۲۲) (۱۳۸۷) - فرانسه (۲۰) (۱۳۸۸) - شبه جزیره اسپانیا (۶) (۱۳۸۸) - بریتانیای کبیر و ایرلند (۲۰) (۱۳۸۸) - ممالک سفلا (۵) (۱۳۸۹) - آلمان، لهستان، لتونی (۸) (۱۳۸۹) - اسکاتلندیناوی (۷) (۱۳۸۹) - شام (۲) (۱۳۹۰) - خلاصه (۱۳۹۰)

فصل بیست و نهم

- زمینه دینی (نیمه اول سده سیزدهم)
- الف. قلمرو مسیحیت (۱۳۹۵) - فرانسیسیان و دومینیکیان (۱۳۹۵) - فرانسیسیان (۱۲۱۰) (۱۳۹۶) - دومینیکیان (۱۲۱۵) (۱۳۹۷) - تأثیر فرانسیسیان و دومینیکیان در پبشرفت تمدن (۱۳۹۹) - کرملیان

(۱۴۰۱) - ارگوستینیان (۱۴۰۲) - فرقه بانوی رحمت (۱۴۰۲) - خادمان (۱۴۰۳) - آموری پنی و داوید
دینانتی (۱۴۰۳) - ایجاد دادگاه‌های تفتیش عقاید (۱۴۰۴) - جورانی و بیچنزایی (۱۴۰۵) - ریموندی
پنیافورتی (۱۴۰۶) - هوگوی سن شری (۱۴۰۶) - نیکتاس آکومیناتوس (۱۴۰۷) - ب. یهود (۱۴۰۷) -
ابراهیم بن ناتان (۱۴۰۷) - موسی بن یعقوب (۱۴۰۸) - ابراهیم بن عزرائیل (۱۴۰۸) - اشعیا بن ملی ترانی
(۱۴۰۸) - دونین (۱۴۰۹) - ج. اسلام (۱۴۱۰) - ابوالیفا (۱۴۱۰) - ابن صلاح (۱۴۱۰) - ابن حاجب
(۱۴۱۰) - د. بودایی (۱۴۱۰) - هرنی هونگ (۱۴۱۱) - آیین بودایی در ژاپن (۱۴۱۱) - مذهب ذن (۱۴۱۱)
- مذهب شیین (۱۲۲۴) (۱۴۱۲)

فصل سی‌ام

مترجمان (نیمه اول سده سیزدهم)
الف. از عربی به لاتینی (۱۴۱۵) - آلفرد سارزلی (۱۴۱۵) - مایکل اسکات (۱۴۱۶) - اصطفی سرفسطی
(۱۴۱۶) - پدرو گالگو (۱۴۱۶) - سالیوی پادوایی (۱۴۱۷) - ویلیام (گیوم) لونیس (۱۴۱۷) - تئودوریک
انتاکی (۱۴۱۷) - فیلیپ طرابلسی (۱۴۱۷) - ب. از عربی به عبری (۱۴۱۷) - ابن خسندی (۱۴۱۸) - ابراهیم
بن ناتان (۱۴۱۸) - سمویل بن یتون (۱۴۱۸) - یعقوب آناتولی (۱۴۱۹) - ج. از فارسی به عربی (۱۴۲۰) -
د. از یونانی به لاتینی (۱۴۲۱) - جان بازینگسٹک (۱۴۲۱) - رابرت گروستست (۱۴۲۱) - سنت ارسطویی
در نیمه اول سده سیزدهم (۱۴۲۱)

فصل سی و یکم

آموزش و پرورش (نیمه اول سده سیزدهم)
الف. قلمرو مسیحیت (۱۴۲۵) - پیدایش دانشگاه‌های تازه (۱۴۲۵) - ایتالیا (۱۴۲۶) - فرانسه (۱۴۲۸) -
انگلستان (۱۴۲۹) - اسپانیا (۱۴۳۰) - ب. یهود (۱۴۳۰) - یهودا بن عباس (۱۴۳۰) - ج. چین (۱۴۳۰) - یه
- لوجنو - تسنای (۱۴۳۰) - د. ژاپن (۱۴۳۱)

فصل سی و دوم

زمینه فلسفی و فرهنگی (نیمه اول سده سیزدهم)
الف. فردریک دوم (۱۴۳۳) - ب. فلسفه انگلیسی (۱۴۳۶) - مایکل اسکات (۱۴۳۶) - دوره اسپانیایی
(۱۴۳۶) - دوره سیبیلی (۱۴۳۷) - آثار مشکوک (۱۴۳۸) - جان لندن (۱۴۳۹) - الکساندر هیلزی (۱۴۳۹)
- آدام مارش (۱۴۳۹) - رابرت گروستست (۱۴۴۰) - بارتولومئوی انگلیسی (۱۴۴۲) - ج. فیلسوفان و
نویسندگان فرانسوی (۱۴۴۳) - گیوم اووزن (۱۴۴۳) - ژان لاروشلی (۱۴۴۴) - گویوی پرونسی (۱۴۴۴) -
گوتیه متزی (۱۴۴۶) - د. فیلسوفان ایتالیا (۱۴۴۷) - ه. فیلسوفان آلمانی (۱۴۴۷) - آرنولد ساکسونی
(۱۴۴۷) - توماس کانتیمپری (۱۴۴۷) - آلبرت کبیر (۱۴۴۹) - و. اسکاندیناوی (۱۴۵۰) - ز. مسلمانان فریب
(۱۴۵۱) - بونی (۱۴۵۱) - ابن طلمس (۱۴۵۱) - ابن عربی (۱۴۵۱) - ابن سبعین (۱۴۵۲) - ح. مسلمانان

شرقی (۱۴۵۳) - زرنوجی (۱۴۵۳) - آمیدی (۱۴۵۳) - عبداللطیف (۱۴۵۳) - کمال‌الدین بن یونس (۱۴۵۴) - ابن فارض (۱۴۵۵) - ط. فارسی (۱۴۵۵) - فریدالدین عطار (۱۴۵۵) - محمد عوفی (۱۴۵۶) - ی. سریانی (۱۴۵۶) - سلیمان بصری (۱۴۵۶) - یعقوب بارشکو (۱۴۵۶) - یا. یهودیان اسپانیا (۱۴۵۷) - یهودا بن سلیمان مه - کوهین (۱۴۵۷) - خرزلی (۱۴۵۷) - یهودا بن عباس (۱۴۵۹) - عزریل بن مناهم (مناخم) (۱۴۵۹) - عاشربن دارد (۱۴۶۰) - ابن لطیف (۱۴۶۱) - یب. یهودیان آلمان (۱۴۶۱) - یهودای دیندار (۱۴۶۱) - العاذر ژرمنسی (۱۴۶۱) - یج. سامری (۱۴۶۲) - صدقه‌بن منجع (۱۴۶۲) - ید. مغولی و چینی (۱۴۶۲) - چنگیزخان (۱۴۶۲) - تسنای چتن (۱۴۶۳)

فصل سی و سوم

ریاضیات و اخترشناسی (نیمة اول سده سیزدهم) ۱۴۶۵ - الف. لاتینی و زبان‌های محلی (۱۴۶۵) - فیونانچی (۱۴۶۵) - بوردانوس نوراروس (۱۴۶۷) - گرناردوس (۱۴۶۹) - ریلدیر (۱۴۷۰) - ساکروبوکو (۱۴۷۰) - رساله‌های ریاضی ناشناس (۱۴۷۲) - ویلیام انگلیسی (۱۴۷۲) - زیچ لندن (۱۴۷۳) - ب. مسلمانان فریبی (۱۴۷۳) - بونی (۱۴۷۳) - حسن مراکشی (۱۴۷۳) - ابن‌بدر (۱۴۷۵) - ج. مسلمانان شرقی (۱۴۷۵) - مظفر طوسی (۱۴۷۵) - کمال‌الدین بن یونس (۱۴۷۵) - قیصرین ابی‌القاسم (۱۴۷۵) - ابن‌آبودی (۱۴۷۶) - د. سریانی (۱۴۷۷) - ه. یهودیان فریبی (۱۴۷۷) - هارون‌بن مسلم (۱۴۷۷) - و. هندی (۱۴۷۷) - کانگادورا (۱۴۷۷) - ز. چینی (۱۴۷۸) - تسنای چتن (۱۴۷۸) - چنن جیو - شانو (۱۴۷۸) - لی به (۱۴۸۰)

فصل سی و چهارم

فیزیک و موسیقی (نیمة اول سده سیزدهم) ۱۴۸۱ - الف. پیدایش دوباره مکانیک در غرب (۱۴۸۱) - گراراد (ژرار) بروکسلی (۱۴۸۱) - ب. هواشناسی و نورشناسی (۱۴۸۲) - ج. قطب‌نما (۱۴۸۲) - دنباله تاریخ قطب‌نما (۱۴۸۲) - د. رواج دوباره گرمابه (۱۴۸۳) - حمام‌ها (۱۴۸۳) - ه. فیزیک در قلمرو خلافت شرقی (۱۴۸۴) - ابن‌ساعاتی (۱۴۸۴) - بخزری (۱۴۸۴) - قیصرین ابی‌القاسم (۱۴۸۵) - و. موسیقی اسلامی (۱۴۸۵) - محمد شلاحی (۱۴۸۵) - ز. موسیقی در قلمرو مسیحیت غربی (۱۴۸۵) - تابستان فرا می‌رسد (۱۴۸۵)

فصل سی و پنجم

شیمی (نیمة اول سده سیزدهم) ۱۴۸۷ - الف. اروپای غربی (۱۴۸۷) - ب. مسلمانان شرقی (۱۴۸۷) - بخزبری (۱۴۸۷) - ج. هند (۱۴۸۷) - شارنگادارا (۱۴۸۷) - د. ژاپن (۱۴۸۸) - کاتو شونکتی (۱۴۸۸)

فصل سی و ششم

- جغرافیا (نیمة اول سده سیزدهم) - ۱۴۸۹ -
الف. انگلستان (۱۴۸۹) - جرویس اهل کانتربری (۱۴۸۹) - جرویس اهل تیلبری (۱۴۸۹) - بارتولومیوی انگلیسی (۱۴۹۰) - ب. اسکاندیناوی (۱۴۹۰) - رافن اسفینبورشن (۱۴۹۰) - سفرهای اسکاندیناویان به دریای سفید (۱۴۹۰) - ج. زایران مسیحی (۱۴۹۱) - ولفگر فون النبرشتسکیچینی (۱۴۹۱) - ویلبراند اولدنبورگی (۱۴۹۱) - قدیس ساباس صربستانی (۱۴۹۱) - سایر زایران مسیحی بیت المقدس (۱۴۹۲) - د. جهانگردان مسیحی در دربار مغول (۱۴۹۲) - بیان دل کارپینی (۱۴۹۲) - آسلین (۱۴۹۳) - آندره لونگزومبوی (۱۴۹۴) - ه. مسلمانان شرقی (۱۴۹۴) - یاقوت (۱۴۹۴) - عبداللطیف (۱۴۹۵) - و. مسلمانان غربی (۱۴۹۵) - ز. یهودیان غربی (۱۴۹۵) - سمویل بن شمشون (۱۴۹۵) - یعقوب اناطولی (۱۴۹۵) - ح. سریانی (۱۴۹۵) - یعقوب بارشکو (۱۴۹۵) - ط. چینی (۱۴۹۶) - اسناد جغرافیایی چین در نیمة اول سده سیزدهم (۱۴۹۶) - چنیو چنانگ - چنون (۱۴۹۶) - چائو جو - کوا (۱۴۹۷)

فصل سی و هفتم

- تاریخ طبیعی (نیمة اول سده سیزدهم) - ۱۴۹۹ -
الف. لاتینی (۱۴۹۹) - ب. زیانهای محلی (۱۴۹۹) - والتر هنلی (۱۴۹۹) - والتون (۱۵۰۰) - ج. بازداری (۱۵۰۰) - رساله‌های مربوط به بازداری (۱۵۰۰) - تودور انطاکی (۱۵۰۱) - د. مسلمانان شرقی (۱۵۰۱) - ابن صوری (۱۵۰۱) - تیفاسی (۱۵۰۲) - ه. مسلمانان غربی (۱۵۰۲) - ابوالعباس نباتی (۱۵۰۲) - ابن بیطار (۱۵۰۳) - و. هندی (۱۵۰۳) - ز. چینی (۱۵۰۳) - چائو جو - کوا (۱۵۰۳) - چن جن - یو (۱۵۰۳) - چیا سو - تائو (۱۵۰۴)

فصل سی و هشتم

- طب (نیمة اول سده سیزدهم) - ۱۵۰۵ -
الف. مترجمان از عربی به لاتینی (۱۵۰۵) - ب. ایتالیایی (۱۵۰۵) - آدام کرمونایی (۱۵۰۵) - رولاندوی پارمایی (۱۵۰۵) - جووانی باماتوس (۱۵۰۶) - اوگوی بورگونایی (۱۵۰۶) - تئودوریک بورگونایی (۱۵۰۷) - ج. فرانسه (۱۵۰۸) - آگیلینوس (۱۵۰۸) - گیوم کونزیسی (۱۵۰۸) - د. اسپانیایی (۱۵۰۸) - اصطفی سرقسطی (۱۵۰۸) - ه. انگلیسی (۱۵۰۹) - ریچارد وندوری (۱۵۰۹) - گیلبرت انگلیسی (۱۵۰۹) - و. ویلزلی (۱۵۱۰) - ز. آلمانی (۱۵۱۱) - ح. اسکاندیناوی (۱۵۱۱) - رافن اسفینبورشن (۱۵۱۱) - هنریک هارپسترینگ (۱۵۱۱) - ط. مسلمانان شرقی (۱۵۱۲) - نجیب‌الدین سمرقندی (۱۵۱۲) - ابن طرخان (۱۵۱۲) - ماسویه ثالث (۱۵۱۳) - ثی. مسلمانان غربی (۱۵۱۳) - ابن بیطار (۱۵۱۳) - ید. یهودیان غربی (۱۵۱۵) - ابراهیم آراگونی (۱۵۱۵) - ید. یهودیان مصری (۱۵۱۶) - اسمد مخلی (۱۵۱۶) - د. دادین سلیمان (۱۵۱۶) - بیج. سامریان (۱۵۱۶) - صدقه‌بن منجج (۱۵۱۶) - ابوالحسن بن غزال (۱۵۱۷) - ید. هندی (۱۵۱۷) - شارنگادازا (۱۵۱۷) - ناراهاری (۱۵۱۸) - ید. چینی (۱۵۱۸) - چن تزو - مینگ

(۱۵۱۸) - سونگ تزنو (۱۵۱۹) - چن جن - بو (۱۵۱۹)

فصل سی و نهم

- تاریخ‌نویسی (نیمه اول سده سیزدهم)
- ۱۵۲۱ - الف. فرانسه (۱۵۲۱) - ویلاردوان (۱۵۲۱) - روبر کلاری (۱۵۲۲) - ژاک ویتری (۱۵۲۲) - آرنو (۱۵۲۳) - گیوم تودلایی (تطیلی) (۱۵۲۳) - پیر ووسرنه (۱۵۲۴) - ریگور (۱۵۲۴) - گیوم اهل برتانی (۱۵۲۵) - موسکه (۱۵۲۵) - ب. اسپانیایی (۱۵۲۶) - رودریگو خیمینز دو رادا (۱۵۲۶) - ج. ایتالیایی (۱۵۲۶) - بیان دل کارپینی (۱۵۲۶) - د. انگلیسی (۱۵۲۶) - جرویس تیلبری (۱۵۲۶) - جرویس کانتربری (۱۵۲۶) - راجر وندووری (۱۵۲۷) - ه. اسکاندیناوی (۱۵۲۷) - ساکسوی نحوی (۱۵۲۷) - اسنوری استورلوسن (۱۵۲۸) - و. آلمانی (۱۵۲۹) - ز. سایر آثار لاتینی (۱۵۲۹) - وینسنت کراکوی (۱۵۲۹) - هنریک لئونایی (۱۵۲۹) - ح. بیژانس (۱۵۳۰) - نیکتاس آکومیناتوس (۱۵۳۰) - ط. ارمنی (۱۵۳۰) - ایوان وانگان (۱۵۳۰) - ی. سریانی (۱۵۳۰) - سلیمان بصری (۱۵۳۰) - یا. یهودیان اسپانیا (۱۵۳۱) - ابن لطیف (۱۵۳۱) - یب. مسلمانان غربی (۱۵۳۱) - ابن خنّاد (۱۵۳۱) - عبدالواحد مراکش (۱۵۳۱) - ابن عربی (۱۵۳۱) - ابن آثار (۱۵۳۱) - یج. مسلمانان شرقی (۱۵۳۲) - ابن اثیر (۱۵۳۲) - ابن ابی الدم (۱۵۳۲) - عمر بن عدیم (۱۵۳۲) - ابن یفطی (۱۵۳۳) - ابن ابی أصیبمه (۱۵۳۴) - ید. ایرانی (۱۵۳۴) - بُنداری (۱۵۳۴) - نسوی (۱۵۳۵) - محمد عرفی (۱۵۳۵) - یه. چینی (۱۵۳۵) - یه لونگ - لی (۱۵۳۵) - یو. ژاپنی (۱۵۳۶) - کامو چومنی (۱۵۳۶)

فصل چهلم

- حقوق و جامعه‌شناسی (نیمه اول سده سیزدهم)
- ۱۵۳۷ - الف. ایتالیایی (۱۵۳۷) - رشد قوانین کلیسایی (۱۵۳۷) - آزو (۱۵۳۸) - هوگولینوس (۱۵۳۸) - آکورسو (۱۵۳۸) - اودو فردوس (۱۵۳۹) - فردریک دوم (۱۵۳۹) - پیتروی ونیایی (۱۵۳۹) - اینوسان چهارم (۱۵۴۰) - ب. اسپانیایی (۱۵۴۰) - پدرو گالگو (۱۵۴۰) - ج. انگلیسی (۱۵۴۰) - ماگنا کارتا (منشور اعظم) (۱۵۴۰) - ویلیام درافدایی (۱۵۴۱) - د. آلمانی (۱۵۴۱) - آیک ریگوری (۱۵۴۱) - ه. ایسلندی (۱۵۴۲) - و. یهودیان اسپانیایی (۱۵۴۲) - خرزلی (۱۵۴۲) - ز. مسلمانان مصری (۱۵۴۲) - ابن حاجب (۱۵۴۲) - ح. چینی (۱۵۴۲) - ط. ژاپنی (۱۵۴۲) - حقوق ژاپن (۱۵۴۲)

فصل چهلم و یکم

- زبان‌شناسی (نیمه اول سده سیزدهم)
- ۱۵۴۵ - الف. لاتینی (۱۵۴۵) - ابرهارد بتونی (۱۵۴۵) - گارلند (۱۵۴۵) - ویلديو (۱۵۴۷) - آلبرتانی برشایی (۱۵۴۷) - سایر دستوریان (۱۵۴۷) - ب. فرانسوی (۱۵۴۸) - ج. ایتالیایی (۱۵۴۸) - د. اسکاندیناوی (۱۵۴۸) - نوردارشن (۱۵۴۸) - ه. یونانی (۱۵۴۸) - و. ارمنی (۱۵۴۹) - آرستاسس نحوی (۱۵۴۹) - ز.

هبری (۱۵۴۹) - یوسف بن شمشون (۱۵۴۹) - تنخوم اورشلیمی (۱۵۵۰) - ج. عربی (۱۵۵۰) - ابن حاجب (۱۵۵۰) - سکاکی (۱۵۵۰) - ط. سانسکریتی (۱۵۵۱) - ی. چینی (۱۵۵۱) - یا. ژاپنی (۱۵۵۱)

ضمیمه کتاب سوم

نیمة اول سده سیزدهم (۱۵۵۳) - احمد بن خلیل (۱۵۵۴) - اسماعیل بن ابراهیم ماردینی (۱۵۵۵) - احمد بن عثمان قیسی (۱۵۵۵) - بزئمانی (۱۵۵۵) - یوسف بن قزاوغلی (۱۵۵۶)

۱۵۵۷ کتاب چهارم
عصر راجر بیکن، یعقوب بن ماهر بن تبون و قطب الدین شیرازی (نیمة دوم سده سیزدهم)

فصل چهل و دوم

نگاهی به علم و پیشرفت فکری در نیمة دوم سده سیزدهم (۱۵۵۹) - الف. مقدمه (۱۵۵۹) - ب. زمینه دینی (۱۵۶۳) - خلاصه (۱۵۶۸) - ج. مترجمان (۱۵۶۸) - خلاصه (۱۵۷۹) - د. آموزش و پرورش (۱۵۸۰) - ه. زمینه فلسفی و فرهنگی (۱۵۸۳) - خلاصه (۱۶۰۸) - و. ریاضیات و اخترشناسی (۱۶۰۹) - خلاصه (۱۶۲۰) - ز. فیزیک، فن آوری و موسیقی (۱۶۲۶) - خلاصه (۱۶۳۳) - ح. شیمی (۱۶۳۴) - خلاصه (۱۶۳۹) - ط. جغرافیا (۱۶۳۹) - خلاصه (۱۶۴۷) - ی. تاریخ طبیعی (۱۶۴۹) - خلاصه (۱۶۵۳) - یا. طب (۱۶۵۴) - خلاصه (۱۶۶۵) - بب. تاریخ نویسی (۱۶۶۹) - خلاصه (۱۶۷۵) - بچ. حقوق و جامعه شناسی (۱۶۷۵) - خلاصه (۱۶۸۰) - بد. زبان شناسی (۱۶۸۱) - خلاصه (۱۶۸۸) - به. نتیجه (۱۶۸۸) - الف. کارهای علمی برجسته (۱۶۸۸) - ب. مقایسه کامیابی های گروه های مختلف (۱۶۹۰) - ژاپن (۶) (۱۶۹۱) - چین (۲۳) (۱۶۹۱) - هند (۵) (۱۶۹۱) - مسلمانان (۴۱) (۱۶۹۱) - مسلمانان شرقی (۳۴) (۱۶۹۱) - مسلمانان غربی (۷) (۱۶۹۲) - سامری (۱) (۱۶۹۳) - یهودیان (۴۷) (۱۶۹۳) - یهودیان شرقی (۵) (۱۶۹۳) - یهودیان غربی (۴۲) (۱۶۹۳) - مسیحیان (۱۴۳) (۱۶۹۵) - مسیحیان شرقی (۲۲) (۱۶۹۵) - یونان (۱۲) (۱۶۹۵) - سریانی (۲) (۱۶۹۵) - ارمنی (۸) (۱۶۹۵) - مسیحیان غربی (۱۲۱) (۱۶۹۵) - استفاده از زبان های محلی اروپا (۱۶۹۹) - خلاصه (۱۶۹۹) - اهمیت نسبی گروه های بزرگتر (۱۷۰۱) - اهمیت نسبی گروه های کوچکتر (۱۷۰۱) - ۱۳. ترتیب ملتها (۱۷۰۳) - ج. مقایسه کامیابی های گروه های مختلف از نظر شخصیت های ممتاز (۱۷۰۳) - مترجمان (۱۱) (۱۷۰۴) - فیلسوفان، دایرة المعارف نویسان، سازمان دهندگان (۱۶، ۳۱) (۱۷۰۴) - ریاضیدانان، اخترشناسان (۸، ۱۰) (۱۷۰۵) - فیزیکدانان (۴، ۶) (۱۷۰۵) - شیمیدانان (۲، ۳) (۱۷۰۵) - سیاحان (۱۲) (۱۷۰۵) - طبیبان (۲، ۴) (۱۷۰۵) - پزشکان (۱۰، ۱۵) (۱۷۰۵) - مورخان (۵، ۹) (۱۷۰۶) - زبان شناسان (۱، ۲) (۱۷۰۶) - حقوقدانان، جامعه شناسان (۲، ۴) (۱۷۰۶) -

فصل چهل و سوم

- زمینه دینی (نیمة دوم سده سیزدهم) ۱۷۰۷ -
الف. قلمرو مسیحیت (۱۷۰۷) - انجیل جاردانی (۱۷۰۷) - تازیانه زنان (۱۷۰۷) - کشمکش میان اعضای فرقه‌های رهبانی و کشیشان آزاد (۱۷۰۹) - تبلیغات مسیحی در آسیای بودایی (۱۷۱۰) - جشن یوبیلی سال ۱۳۰۰ (۱۷۱۰) - هنر مسیحی (۱۷۱۱) - ب. یهود (۱۷۱۲) - کوشش‌هایی برای مسیحی کردن یهودیان اسپانیا (۱۷۱۲) - اخراج یهودیان از انگلستان (۱۷۱۲) - ج. آیین هندو (۱۷۱۳) - د. دین بودا (۱۷۱۴) - معرفی آیین بودایی تبتی در مغولستان (۱۷۱۴) - آیین بودایی ژاپنی (۱۷۱۴)

فصل چهل و چهارم

- مترجمان (نیمة دوم سده سیزدهم) ۱۷۱۷ -
الف. از یونانی به لاتینی (۱۷۱۷) - بارتولومئیوس مسینایی (۱۷۱۷) - ویلهلم (گیوم) موریکی (۱۷۱۸) - ب. از عربی به لاتینی (۱۷۱۹) - بوناکوزا (۱۷۱۹) - جوانی برشایی (۱۷۱۹) - آرمانگو پسر بلز (۱۷۱۹) - هرمان آلمانی (۱۷۲۰) - موسی پالمویی (۱۷۲۱) - فرج بن سلیم (۱۷۲۱) - ج. از عربی به اسپانیایی و به پرتغالی (۱۷۲۲) - آلفونسوی دهم، ملقب به فرزانه (۱۷۲۲) - یهودا بن موسی (۱۷۲۹) - سمویل هه - لاری (۱۷۲۹) - اسحاق بن سید (۱۷۳۰) - ابراهیم طلیطلی (۱۷۳۰) - دینش (۱۷۳۱) - د. از عربی به عبری (۱۷۳۲) - سلیمان بن ایوب (۱۷۳۲) - شم طب بن اسحاق (۱۷۳۲) - زرحه گراتیان (۱۷۳۳) - موسی بن تبتون (۱۷۳۳) - فلسفه و کلام (۱۷۳۴) - ریاضیات و اخترشناسی (۱۷۳۵) - مکانیک و فیزیک (۱۷۳۶) - طب (۱۷۳۶) - یعقوب بن ماهر بن تبتون (۱۷۳۷) - یعقوب بن ابسه (۱۷۳۹) - ناتان هه - مانی (۱۷۴۰) - سمویل بن یعقوب کاپوایی (۱۷۴۱) - احطب بن اسحاق (۱۷۴۱) - ه. از عربی به فارسی (۱۷۴۱) - و. از عربی به سریانی (۱۷۴۲) - ز. از عربی (یا فارسی) به ارمنی (۱۷۴۲) - ح. از عبری به لاتینی و زبان‌های رومیایی (۱۷۴۲) - مانفرد (۱۷۴۲) - جوانی کاپوایی (۱۷۴۲) - پاراوتیبوس (۱۷۴۳) - هاگین دیولاکرو (۱۷۴۳) - ط. از لاتینی به ایتالیایی، فرانسه، و هلندی (۱۷۴۴) - ی. از لاتینی به عبری (۱۷۴۴) - داود کسلری (۱۷۴۴) - سلیمان بن موسی ملگوللی (۱۷۴۴) - یا. از لاتینی به یونانی (۱۷۴۵) - هلوبولوس (۱۷۴۵) - یب. از چینی و تبتی به مغولی (۱۷۴۵) - خلاصه (۱۷۴۶) - سنت ارسطویی در نیمة دوم سده سیزدهم (۱۷۴۶)

فصل چهل و پنجم

- آموزش و پرورش (نیمة دوم سده سیزدهم) ۱۷۵۱ -
الف. قلمرو مسیحیت (۱۷۵۱) - پیدایش دانشگاه‌های تازه (۱۷۵۱) - اسپانیا (۱۷۵۱) - پرتغال (۱۷۵۲) - کالج‌های انگلیس (۱۷۵۲) - آکسفورد (۱۷۵۲) - کمبریج (۱۷۵۳) - رویرسورینی (۱۷۵۳) - ریشار دوفورنیوال (۱۷۵۴) - ژیلبر نوردی (۱۷۵۴) - ب. اسلام (۱۷۵۵) - محمد رفوطی (۱۷۵۵) - ج. چین و مغولستان (۱۷۵۵) - د. ژاپن (۱۷۵۵) - کانازاوا - بونکو (۱۷۵۵)

فصل چهل و ششم

- فلسفه و زمینه فرهنگی (نیمه دوم سده سیزدهم) ۱۷۵۷ -
- الف. مسلمانان شرقی (۱۷۵۷) - ابهری (۱۷۵۷) - علی بن عمر کاتبی (۱۷۵۸) - قزوینی (۱۷۵۸) - وطواط (۱۷۵۹) - بیضاوی (۱۷۶۰) - محمد تبریزی (۱۷۶۰) - محمد بن دانیال (۱۷۶۰) - سعدی (۱۷۶۱) - مولوی (۱۷۶۲) - ب. یهودیان شرقی و سامریان (۱۷۶۳) - ابن کثونه (۱۷۶۳) - هارون بن یوسف (۱۷۶۴) - ج. یهودیان غربی (۱۷۶۴) - ابن فلقره (۱۷۶۴) - البلگ (۱۷۶۵) - ابوهب (ابوب) (۱۷۶۶) - موسی لیونی (۱۷۶۶) - ابراهیم ابوالعافیه (۱۷۶۹) - تدرُس ابوالعافیه (۱۷۷۰) - گقطلیه (۱۷۷۰) - موسی بن نعمن (۱۷۷۱) - سلیمان بن ادرت (۱۷۷۲) - هارون لاوی (۱۷۷۲) - لاوی بن ابراهیم بن حمیم (۱۷۷۳) - گرشن بن سلیمان (۱۷۷۳) - هلال بن سمویل (۱۷۷۴) - اشعیا بن ایلیا ترانی (۱۷۷۴) - یحیی بن عتَر (۱۷۷۵) - ماهربن باروخ (۱۷۷۵) - ابراهیم بن اسکندر (۱۷۷۶) - عاشربن یحیی (۱۷۷۶) - د. مسیحیت غربی (۱۷۷۷) - پدروی اسپانیایی (۱۷۷۷) - ریموندو مارتین (۱۷۷۹) - پدرو پاسکال (۱۷۸۰) - آرنولد ویلانویا (۱۷۸۰) - رامون لول (۱۷۸۱) - در جهان سه حکیم زیستند (۱۷۹۰) - آدم، سلیمان و رامون (۱۷۹۰) - قدیس تومای آکوینی (۱۷۹۱) - قدیس بُناوتور (۱۷۹۶) - آجیدبوی رُمی (۱۷۹۶) - لاتینی (۱۷۹۸) - ریستورو دارتسو (۱۸۰۰) - ونسان دوپوه (۱۸۰۰) - ژان مونی (۱۸۰۳) - بطروس دوتراپیبوس (۱۸۰۴) - آلبرت کبیر (۱۸۰۵) - اولریش استراسبورگی (۱۸۱۱) - سیژا برابانی (۱۸۱۲) - این نور جاودانی سیژا (۱۸۱۲) - هانری گنتی (۱۸۱۲) - ژیل یسنی (۱۸۱۳) - ژوفروا فونتنی (۱۸۱۳) - مایرلانت (۱۸۱۴) - پیتر ایرلندی (۱۸۱۶) - رابرت کیلواردی (۱۸۱۶) - تامس بورکی (۱۸۱۶) - ویلیام گیوم (گیوم) دولامار (۱۸۱۷) - ویلیام ویزی (۱۸۱۷) - ریچارد میدلتونی (۱۸۱۸) - راجر بیکن (۱۸۱۸) - دُنس اسکوت (۱۸۲۱) - بویتوس داسیایی (۱۸۲۴) - ه. مسیحیان شرقی (۱۸۲۴) - تئودوروس دوم لاسکاریس (۱۸۲۴) - نیکه فوروس بلمودس (۱۸۲۴) - سوفونیس (۱۸۲۵) - گیورگیوس پاکسیرس (پاخومرس) (۱۸۲۵) - ماکسیموس پلانودس (۱۸۲۵) - ابوالفرج بن عبری (۱۸۲۷) - عبد شوع باربرینغا (۱۸۴۰) - و. چین (۱۸۴۱) - قریبای قآن (۱۸۴۱) - ماتوان - لین (۱۸۴۳) - وانگ یینگ - لین (۱۸۴۴)

فصل چهل و هفتم

- ریاضیات و اخترشناسی (نیمه دوم سده سیزدهم) ۱۸۴۷ -
- الف. مسیحیت غربی (۱۸۴۷) - انتشار اعداد هندی در اروپای غربی (۱۸۴۷) - کامپانوس (۱۸۴۷) - گرادو سایونتایی (۱۸۴۹) - جووانی سیسیلی (۱۸۴۹) - بارتولومیوی پارمایی (۱۸۵۰) - گریو بناتی (۱۸۵۰) - برنارد تریلیایی (۱۸۵۱) - برنار واردونی (۱۸۵۲) - گیوم سن کلودی (۱۸۵۲) - اخترشناس بالدوین دوم کورننایی (۱۸۵۳) - آنیانوس (۱۸۵۴) - کتابهای ناشناس فرانسوی درباره حساب (۱۸۵۴) - رابرت انگلیسی (۱۸۵۵) - هانری بات (۱۸۵۶) - لئوپولد اتریشی (۱۸۵۷) - پتر داسیایی (۱۸۵۸) - ب. مسیحیت شرقی (۱۸۵۸) - ایوان ارزنجانی (۱۸۵۹) - ج. یهود (۱۸۵۹) - د. مسلمانان غربی (۱۸۵۹) - ابن بنّا (۱۸۵۹) - ه. مسلمانان شرقی (۱۸۶۱) - محمد بن ابوبکر فارسی (۱۸۶۱) - نصیرالدین طوسی (۱۸۶۲) - عُرضی

- (۱۸۷۳) - کوه‌های فلکی قدیم اسلامی (۱۸۷۵) - محی‌الدین مغربی (۱۸۷۶) - نطب‌الدین شیرازی (۱۸۷۷) - محمدبن اشرف سمرقندی (۱۸۸۰) - و. چین (۱۸۸۱) - عیسی مغول (۱۸۸۱) - چا - ما - لی - تینگ (۱۸۸۱) - هسرهنگ (۱۸۸۲) - کوشو - چینگ (۱۸۸۲) - یانگ هونی (۱۸۸۳)

فصل چهل و هشتم

- ۱۸۸۵ - فیزیک، صنعت و موسیقی (نیمه دوم سده سیزدهم)
الف. نورشناسی (۱۸۸۵) - اختراع عینک (۱۸۸۵) - ریتلو (۱۸۸۹) - جان پکهام (۱۸۹۰) - ب. اوزان و مقادیر (۱۸۹۱) - ج. مغناطیس (۱۸۹۱) - پیر غریب (۱۸۹۱) - د. مکانیک، فن‌آوری، مهندسی (۱۸۹۳) - پیر اولیوی (۱۸۹۳) - ریلاردو هونکور (۱۸۹۳) - آ. لانو - و. ا. تینگ (۱۸۹۴) - ای. سسو - ما - بین (۱۸۹۴) - ه. موسیقی (۱۸۹۵) - صفی‌الدین (۱۸۹۵)

فصل چهل و نهم

- ۱۸۹۷ - شیمی (نیمه دوم سده سیزدهم)
الف. باروت و فنون آتش‌بازی (۱۸۹۷) - اختراع باروت (۱۸۹۷) - مارکوس یونانی (۱۹۰۰) - حسن رماح (۱۹۰۱) - ب. شیشه‌سازی (۱۹۰۱) - ج. رنگها و رنگرزی، نقاشی (۱۹۰۲) - پیر سنت اومری (۱۹۰۲) - ابراهیم بن حسیم (۱۹۰۳) - د. آب‌های نیروبخش و طبی (۱۹۰۳) - ه. افکار و اعمال کیمیاگری (۱۹۰۴) - پطروس تنوکتونیکوس (۱۹۰۴) - رساله‌های لاتینی منسوب به جابر (۱۹۰۴) - ابوالقاسم عراقی (۱۹۰۶)

فصل پنجاهم

- ۱۹۰۹ - جغرافیا (نیمه دوم سده سیزدهم)
الف. مسیحیان لاتینی (۱۹۰۹) - راهنماهای دریایی (۱۹۰۹) - نقشه‌های جغرافیایی صومعه‌نشینان (۱۹۱۳) - زایران میچی (۱۹۱۴) - بورکهارت مونت زیونی (۱۹۱۵) - رویروکی (۱۹۱۵) - بوشارللو دو گیزولفی (۱۹۱۶) - جوانی مونت کورونویی (۱۹۱۷) - خانواده پولو (۱۹۱۹) - مارکو پولو (۱۹۱۹) - ریکولدو دی مونت کروچه (۱۹۲۲) - لانزاروته مالوچللو (۱۹۲۳) - برادران ویوالدو (۱۹۲۳) - آغاز پیدایش اتحادیهٔ هانسای (۱۹۲۴) - ب. مسیحیان شرقی (۱۹۲۴) - شاه هانتون (۱۹۲۴) - ج. یهودیان غربی (۱۹۲۵) - یعقوب پاریسی (۱۹۲۵) - د. مسلمانان غربی (۱۹۲۶) - ابن سعید مغربی (۱۹۲۶) - عبّدری (۱۹۲۶) - محمدبن رُشید (۱۹۲۷) - ه. مسلمانان شرقی (۱۹۲۷) - و. چینی (۱۹۲۷) - چنانگ ته (۱۹۲۷) - یه - لو هسی - لیانگ (۱۹۲۸) - جونا - کوان (۱۹۲۸) - بارصوما (۱۹۲۸)

فصل پنجاه و یکم

- ۱۹۳۱ - تاریخ طبیعی (نیمه دوم سده سیزدهم)
الف. مسیحیت غربی (۱۹۳۱) - دانکوس شاه (۱۹۳۱) - ب. یونانی (۱۹۳۲) - ج. یهودیان غربی (۱۹۳۲)

د. اسلام (۱۹۳۲) - بیلک قباچقی (۱۹۳۲) - عبدالمؤمن دمیاطی (۱۹۳۲) - تصویرهای کتاب‌های خطی عربی (۱۹۳۳) - ه. چینی (۱۹۳۳) - چن - چینگ ئی (۱۹۳۳) - لی کئان (۱۹۳۴) - پرنده‌شناسی چینی (۱۹۳۴) - و. ژاپنی (۱۹۳۴) - کورمونه توموتوشی (۱۹۳۴)

فصل پنجاه و دوم

طب (نیمه دوم سده سیزدهم) ۱۹۳۷ -
 الف. مسیحیان غربی (۱۹۳۷) - جوردانو روفو (۱۹۳۷) - جوانی پروچیدایی (۱۹۳۸) - برونو دالونگوبورگو (۱۹۳۸) - گیللموی سالیچتویی (۱۹۳۹) - یادداشتی در باب جوانی کاربوندالایی (۱۹۴۰) - لانفرانچی (۱۹۴۱) - کالدشکافی انسان (۱۹۴۲) - جوانی پارمایی (۱۹۴۴) - آلدوبراندینوی سی‌بنایی (۱۹۴۴) - سیمون جنزایی (۱۹۴۵) - ناديو آلدروتی (۱۹۴۷) - گیللمو کوروی (۱۹۴۸) - ژان آکویلائی (۱۹۴۹) - و چهار اسناد (۱۹۴۹) - ژان سنت آماندی (۱۹۴۹) - پیر کاپستانگی (۱۹۵۱) - دام‌پزشکی در اسپانیا در سده سیزدهم (۱۹۵۱) - یک رساله آلمانی ادویه مفرده از نیمه دوم سده سیزدهم (۱۹۵۲) - نیکولاس لهستانی (۱۹۵۲) - ب. مسیحیان شرقی (۱۹۵۳) - بونیفاس جراحی (۱۹۵۳) - مورپوس (۱۹۵۳) - دمتریوس پیگومنس (۱۹۵۴) - ج. یهودیان غربی (۱۹۵۵) - ابراهیم بن شمس - طب (۱۹۵۵) - ناتان بن یونیل فلقره (۱۹۵۵) - د. یهودیان شرقی و سامریان (۱۹۵۶) - کوهین عطار (۱۹۵۶) - سلیمان کوهن (۱۹۵۶) - ابن پشیر (۱۹۵۷) - موفق‌الدین (۱۹۵۷) - ه. مسلمانان شرقی (۱۹۵۷) - ابن قف (۱۹۵۷) - ابن نفیس (۱۹۵۷) - خلیفه بن ابی‌المحاسن (۱۹۵۹) - صلاح‌الدین بن یوسف (۱۹۶۰) - بیمارستان قلاون (۱۹۶۱) - و. هند (۱۹۶۱) - ووپادورا (۱۹۶۱) - تساناکارایا (۱۹۶۱) - ز. چین (۱۹۶۲) - لی کانو (۱۹۶۲) - ح. ژاپن (۱۹۶۲) - ستیا (۱۹۶۲)

فصل پنجاه و سوم

تاریخ‌نویسی (نیمه دوم سده سیزدهم) ۱۹۶۳ -
 الف. مسیحیت غربی (۱۹۶۳) - رولاندینو (۱۹۶۳) - سالیمنه (۱۹۶۳) - جاکومو داراگیو (۱۹۶۴) - هیمای فاتح (۱۹۶۵) - برنات دسکلوت (۱۹۶۵) - گیوم در پی‌لوران (۱۹۶۵) - گیوم نانزی (۱۹۶۶) - متیو پاریس (۱۹۶۶) - هرمان نیدر آلتیشی (۱۹۶۷) - مارتین ترپواری (۱۹۶۸) - سیمون کزایی (۱۹۶۸) - استورلانوردارشن (۱۹۶۹) - ب. مسیحیت شرقی (۱۹۶۹) - گیورگیوس آکروپولیتس (۱۹۶۹) - میخائیل هشتم پالئولوگوس (۱۹۷۰) - سیریاکوس گنجوی (۱۹۷۱) - وارطان کبیر (۱۹۷۱) - استپان اوریلیان (۱۹۷۲) - واهرام اورفایی (۱۹۷۳) - مختیار ایری‌وانخی (ایروانی) (۱۹۷۳) - ج. یهودیان غربی (۱۹۷۴) - بنیامین غتو (۱۹۷۴) - د. مسلمانان غربی (۱۹۷۴) - ابن عذاری (۱۹۷۴) - ه. مسلمانان شرقی (۱۹۷۴) - ابوشامه (۱۹۷۴) - ابن‌واصل (۱۹۷۵) - ابن‌خلکان (۱۹۷۵) - ابن‌راهب قبطی (۱۹۷۶) - مکین (۱۹۷۷) - و. فارسی (۱۹۷۷) - منهاج سراج (۱۹۷۷) - جرینی (۱۹۷۸) - ز. چین (۱۹۷۹) - جو مو (۱۹۷۹) - هسبه ونی - هسین (۱۹۷۹) - ح. ژاپن (۱۹۸۰) -

فصل پنجاه و چهارم

- حقوق و جامعه‌شناسی (نیمه دوم سده سیزدهم)
الف. ایتالیا (۱۹۸۱) - مارتینو دا فانو (۱۹۸۱) - پتولمنو دا لونچا (۱۹۸۱) - ب. فرانسه (۱۹۸۲) - پیر اورنی (۱۹۸۲) - گیوم دوران (۱۹۸۲) - اتین بوالو (۱۹۸۳) - بومانوا (۱۹۸۴) - ج. اسپانیا (۱۹۸۵) - د. ممالک سفلا (۱۹۸۵) - ه. انگلستان (۱۹۸۵) - براکتون (۱۹۸۵) - و. اروپای مرکزی (۱۹۸۵) - شواین انپیگل (۱۹۸۵) - ز. مسلمانان شرقی (۱۹۸۶) - نژوی (۱۹۸۶) - جعفر حلی (۱۹۸۷) - نسفی (۱۹۸۷) - ح. هند (۱۹۸۷) - همادری (۱۹۸۷) - واگارو (۱۹۸۸) - ط. چینی (۱۹۸۸)

فصل پنجاه و پنجم

- زبان‌شناسی (نیمه دوم سده سیزدهم)
الف. لاتینی (۱۹۸۹) - بالی (۱۹۸۹) - ب. فرانسه (۱۹۹۰) - ج. کاستیلی، پرتغالی، و کاتالونیایی (۱۹۹۰) - د. ایسلندی (۱۹۹۰) - ه. یونانی (۱۹۹۰) - و. ارمنی (۱۹۹۰) - ز. سریانی (۱۹۹۰) - ح. عبری (۱۹۹۰) - ط. هری (۱۹۹۰) - ابن منظور (۱۹۹۰) - ی. سانکریتی (۱۹۹۱) - یا. چینی (۱۹۹۱) - نائی نئونگ (۱۹۹۱) - یب. مغولی (۱۹۹۱) - فاگسپا (۱۹۹۱) - بیج. ژاپنی (۱۹۹۲)